

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОВОЛОДІННЯ ПРОФЕСІЙНИМИ КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Юденкова О.П., кандидат педагогічних наук, учений секретар Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Біла Церква, Київської обл.)

Вирішення питання добору методів, технологій, форм і засобів навчання засновано на широко розповсюдженому на теперішній час підході розв'язування професійно спрямованих завдань (Р. Гуревич, І. Зязюн, Н. Ничкало, І. Підласий та інші), проте у педагогіці воно залишається дискусійним. Реалізація задач державних освітніх стандартів з конкретних професій щодо формування результатів навчання здобувачів освіти (ключових та професійних компетентностей) ЗП (ПТ)О обумовлює наявність умов формування і розвитку компетентностей у ході освітнього процесу.

Наразі, особливої актуальності набуває контекстне навчання, бо воно орієнтоване на моделювання особистості майбутнього фахівця. Тобто, створюються належні передумови для перетворення навчальної діяльності у професійну. Для оптимального рівня активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти ЗП(ПТ)О необхідно перейти до системної організації навчально-виробничого процесу (професійно-практичної підготовки), основаної на принципах проблемності, динамічності, створення умов для творчості; підтримки та стимулювання пізнавальної діяльності суб'єктів навчання, педагогіки співробітництва, особливо це важливо в кризовий період.

Т. Герлянд пропонує розглядати термін «контекст» як відображення впливу умов майбутньої професійної діяльності фахівця на сенс його навчальної діяльності, її процес і результат. У цьому зв'язку основним елементом змісту освіти виступає проблемна ситуація, вирішення якої вимагає від учасників навчального процесу залучення знань з різних галузей, тим самим створюючи можливість для інтеграції дисциплін навчального плану [3].

Контекстне навчання слід відносити до активно використовуваних педагогічних технологій, його головне завдання полягає в оптимізації викладання і навчання з опорою не тільки на процеси сприйняття або пам'яті тих, хто навчається, а передусім на творче або креативне, продуктивне їх мислення, поведінку, спілкування. Ось чому в контекстному підході особливу роль відіграють активні методи та форми навчання або, навіть, цілісні технології, що забезпечують інтенсивний розвиток особистості майбутнього фахівця.

До основних принципів контекстного навчання можемо віднести: принцип педагогічного забезпечення особистісного включення здобувача освіти в навчально-виробничу діяльність; принцип послідовного моделювання у навчальній діяльності учнів цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності спеціалістів; принцип проблемності змісту навчання та процесу його розгортання в освітньому процесі; принцип адекватності форм організації навчальної діяльності учнів цілям і змісту освіти; принцип провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу (майстра виробничого навчання і учнів ЗП(ПТ)О, учнів між собою); принцип педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; принцип єдності навчання і виховання особистості професіонала.

Базовими формами контекстного навчання є навчальна діяльність академічного типу (лекція вдвох, лекція візуалізація, лекція запланованими помилками, лекція прес-конференція, проблемна лекція, семінар); квазіпрофесійна діяльність (ділова гра, яка дозволяє упорядкувати знання, вміння, навички, отримані на всіх попередніх етапах навчання і скласти їх в цілісну динамічну систему); навчально-професійна діяльність (науково-дослідна робота, виробнича практика, дипломний проект). Як перехідні від однієї базової форми до іншої є: лабораторно-практичні заняття, імітаційне моделювання, розгляд конкретних ситуацій, рольові ігри, спецкурси, спецсемінари, курсові роботи. Отже, в ЗП(ПТ)О для реалізації означеної технології має бути налагоджена тісна взаємодія між викладачами дисциплін професійно-

теоретичної підготовки, майстрами виробничого навчання та роботодавцями.

Контекстне навчання допомагає подолати суперечність між індивідуальним характером навчальної роботи здобувача освіти, його розвитком і колективним характером професійної діяльності, яка передбачає взаємодію і спілкування, особистий внесок кожного досягнення колективних та суспільних цілей; між виконавською позицією учня в навчанні (виконує те, чого вимагає майстер виробничого навчання чи викладач) та ініціативною позицією майбутнього фахівця (у предметному та моральному відношенні) у трудовій діяльності. За таких умов формуються ціннісні якості особистості. Зміст контекстного навчання виступає не тільки як предметний аспект професійної діяльності, який задається за допомогою системи навчальних завдань, моделей, ситуацій, але і її соціокультурний аспект, відтворюваний різними формами спільної діяльності та спілкування. Здобувач освіти засвоює предметний зміст навчання (знання, уміння, навички, досвід професійної діяльності) і, займаючи певну позицію у системі взаємодії учасників освітнього процесу, слідує прийнятим нормам моральних стосунків і дій у тій мірі, в якій він тут активний і виховується як особистість.

Вступаючи у взаємини, здобувачі освіти ЗП(ПТ)О обмінюються інформацією, оцінками, думками, почуттями і водночас не підозрюють того, що створюються умови для взаєморозуміння, узгодженості поведінки, вчинків і відповідно формуються цінності та домінуюча мотивація до майбутньої професійної діяльності. Знаючи зміст і форми відтворення інформації, неважко вибрати і відповідні форми навчання, за допомогою яких учні долучаються до спільної діяльності із майстром виробничого навчання на рівні активності, сприйняття, пам'яті, мислення або соціальної активності. Для різного змісту необхідна різна «потужність» форми або методу навчання. У зв'язку з цим «активні методи навчання» досить умовні, оскільки за умови їхнього правильного вибору вони спонукають до такого рівня активності, який є достатнім для засвоєння нового змісту.

У формах діяльності здобувачів освіти ЗП(ПТ)О, що постійно змінюються,

у контекстному навчанні постійно мають відтворюватися зміст майбутньої професійної діяльності, в результаті цього буде розвиватися особистість, формуються професійні та ключові компетентності. Важливо і те, що організація діяльності на уроках виробничого навчання у своїй логічній послідовності проходить три фази: навчальна діяльність, квазіпрофесійна діяльність і навчально-професійна діяльність. Кожна фаза має свої особливості. Під час уроків професійно-теоретичної підготовки: на проблемних лекціях, семінарах-диспутах також має плануватися контекст майбутньої професійної діяльності. Здобувачі освіти повинні мати можливість висловлювати власні думки, займати певні моральні позиції й відстоювати їх. Суть квазіпрофесійної діяльності полягає у відтворенні в аудиторних умовах (навчальних майстернях) мовою відповідних дисциплін професійно-теоретичної підготовки чи то уроків виробничого навчання, умов і динаміки виробництва, відносин і дій людей, зайнятих у ньому. Найбільш яскрава форма квазіпрофесійної діяльності – ділова, сюжетно-рольова гра та інші форми ігрової діяльності. Тут вдало моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої праці, задається її контекст. У процесі ігрової діяльності за умов педагогічно доцільної її організації створюється певна система відносин. Вона сприяє формуванню моральних якостей учнів: повага гідності іншого, визнання за ним права на власну думку й волевиявлення, допомогу й турботу. У системі практичної роботи здобувачів освіти, на виробничій практиці і під час дипломного проєктування мають реалізовуватися форми навчально-професійної діяльності, у якій контекст змісту навчання має зливатися із самою професійною діяльністю. У процесі праці на виробництві здобувачі освіти ЗП(ПТ)О мають залишатися у ролі тих, кого навчають і водночас реально створювати матеріальні цінності, дізнаються про нове, використовувати отримані знання. З переходом від однієї базової форми організації діяльності до іншої здобувачі освіти отримують більш розвинуту практику знань щодо використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності; у них формуються сучасні навички, компетентності.

У контекстному навчанні перехід від навчальної діяльності до професійної забезпечується поступовою трансформацією мотивів із навчальних у професійні. Науковці виділяють кілька положень, що безпосередньо причетні до проблеми формування пізнавальних мотивів і мотивів досягнення особистості [1]. По-перше, здобувач освіти в умовах контекстного навчання (контекст життя й діяльності, контекст підприємницької діяльності) наповнює навчально-пізнавальну діяльність особистісним смислом, визначає міру активності, міру приєднання до діяльності, здійснює подвійний перехід: від інформації до думки, а від думки до дії. Перехід від інформації (наприклад, на лекціях, семінарських заняттях, в період практики в умовах реалізації міжпредметних зв'язків, принципу концентризму контекст діяльності збагачується) та її застосування опосередковується думкою, що і робить цю інформацію осмисленим знанням. По-друге, кожне нове поняття чи положення, яке вводить викладач чи то майстер виробничого навчання перебудовує досвід здобувача освіти таким чином, що проглядається система його зв'язків із людьми з майбутнього колективу. По-третє, позиція «у відповідь» здобувача освіти ініціативна в тому випадку, якщо він приймає рішення, здійснює моральний вибір у вірогідних умовах професійної діяльності. Контекстне навчання дає можливість створити систему проблемних ситуацій і дозволяє тим самим забезпечити об'єктивні передумови формування теоретичного, практичного та професійного мислення.

Отже, реалізація контекстного підходу у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О забезпечує професійну спрямованість функціонування всієї педагогічної системи, що гарантуватиме досягнення високого рівня активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формуватиме мотивацію до майбутньої професійної діяльності, а відповідно буде здійснюватися формування професійних і ключових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Взаємодія навчального закладу та ринку праці в дзеркалі професійних трансформацій : зб. матеріалів Другої міжрегіон. наук.-практ. учнів. конф. ПТНЗ

полігр. профілю, (20 трав. 2010 р.). – Дніпропетровськ : Друк. ДНЗ «МВПУПІТ», 2010. – 126 с.

2. Взаємодія ринку праці та професійно-технічної освіти. Механізми створення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій : зб. матеріалів, підготовл. у рамках реалізації укр.-нім. проекту «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні» / Блой В., Берізко М.М., Вайс Ю., Гельвіг В., Десятов Т.М. та ін. – К., 2006. – 276 с.

3. Герлянд Т.М. Технологія контекстного навчання у професійному розвитку особистості майбутнього фахівця. RL:<https://lib.iitta.gov.ua/9352/1/%D>. (дата звернення: 19.04.2023).